

**SPIŠIAKOVÁ, M.: *Zlo v Božom stvorení :
Riešenie problému zla v analytickej filozofii
náboženstva*. Warszawa : Rhetos, 2012. 242 s.
ISBN 978-83-89781-71-0**

Monografia Márie Spišiakovej je zameraná na veľmi problematickú oblasť ľudského života, na existenciu zla, hlavne fyzického zla vo svete a v živote človeka. Nejde len o samotnú existenciu zla, ale predovšetkým o otázku, že ak jestvuje dobrý a dokonalý (všemohúci a vševediaci) Stvoriteľ, ako mohol dopustiť zlo. Vysvetlenia obsiahnuté v publikácii nezasahujú do oblasti vyložene teologickej, do oblasti „zjavených právd“. Táto oblasť je otvorená viacerým možným interpretáciám a napriek tomu teologické riešenia zvyčajne končia v tajomstvách. Autorka sa pohybuje v oblasti filozofie a náboženstva takým spôsobom, že prináša objasnenie na základe bežných ľudských skúseností, bežne používanej terminológie a logiky. Postupne prechádza do hlbšej systematickej analýzy problému zla, v rámci ktorej sa zameriava na niektorých prominentných autorov v kontexte analytickej filozofie náboženstva. Nejde teda o hľadanie nejakej psychologickéj úľavy uprostred fyzického utrpenia, ale o vyložene filozofickú štúdiu. Je potrebné zdôrazniť, že vysvetlenie problému zla závisí od širších vysvetlení Božích vlastností, Božieho jestvovania a poriadku vo svete, a preto bolo vhodné vsadiť problém zla do tejto filozofickej tradície, kde v súčasnosti prebieha živá diskusia o týchto skutočnostiach. Niektoré teistické tézy užitočné pri hľadaní najlepšej odpovede na problém zla v Božom stvorení sú už vyjasnené, čo uľahčuje celkovú syntézu.

V náboženstve sa v súvislosti so zlom zvyčajne hovorí o jeho odstraňovaní alebo prekonávaní a s takýmto cieľom sa hľadajú dôvody jeho prítomnosti v Božom stvorení. Na teoretickej a všeobecnej úrovni sa problém zla formuluje vo forme téz: Ak existuje zlo vo svete (o čom možno len ťažko pochybovať), potom Boh nie je všemohúci (lebo nemohol stvoriť svet lepšie) alebo nie je vševediaci (lebo nevedel stvoriť svet lepšie) alebo nie je dokonale dobrý (lebo nechcel stvoriť svet lepšie). Pri teoretickom prístupe preto nejde natoľko o opis dôsledkov zla, ani o návod na jeho odstránenie, či o hľadanie praktických riešení. Ide o kritické prehodnotenie, či Boh jestvuje aj napriek tomu, že vo svete existuje toľko zla, a (ak jestvuje) aký by mohol byť Boží zámer so zlom. Ako dôsledok, problém zla v takejto forme neexistuje pre deistov (Boh už nemá vplyv na veci, ktoré stvoril), ani pre dualistov (Boh je obmedzený materiálom, ktorú stvoril), pretože v oboch prípadoch Boh nemá zlo pod kontrolou. Neexistuje ani pre ateistov (Boh nejestvuje), ani pre skeptikov (Boh je nepoznatelný) a fideistov (Boh je tajomstvom, ktoré treba veriť). Problém však existuje pre kresťanov, ktorí veria, že jestvuje Boh, milujúci Stvoriteľ sveta a ľudstva, ktorý riadi celé stvorenie. Práve pre takýchto kresťanov je určená nová kniha M. Spišiakovej.

Existujú rôznorodé riešenia problému zla a ich hlbšie zdôvodnenie môže byť formulované s odlišným dôrazom na druh zla, ktorý chce autor vysvetliť.¹ Väčšinou sa zlo delí na fyzické a morálne.² O novú syntézu niektorých čiastkových riešení sa pokúša M. Spišiaková vo svojej monografii. Autorka rozdelila knihu do troch častí. V prvej časti definuje základné pojmy a predpoklady súvisiace s problematikou zla a poukazuje na niektoré dejinné riešenia. Už samotný pojem zla musí byť dobre zadefinovaný, pretože nie všetky nepríjemnosti sú zlom. Existuje aj „strašné zlo“ (*horrendous evil*), keď si človek kladie otázku, či má jeho existencia vôbec význam, či je jeho život ako celok dobrom, či to stojí za to, aby žil. (s. 41 – 42) Pri náčrte historických riešení sa autorka zameriava na Augustína a Ireneja (s. 55 – 65) a na neskorších filozofov, ako Leibniz alebo Teilhard de Chardin (s. 65 – 72). Táto základňa vhodne pripravuje čitateľa na súčasné náročnejšie riešenia a poukazuje na to, akým spôsobom sa argumentovalo v minulosti.

V druhej časti autorka prechádza do kontextu súčasných diskusií a zameriava sa na *logický* problém zla. Najprv z troch formulácií argumentu zo zla (J. L. Mackie, J. H. Sobel a Q. P. Smith) definuje svoje vlastné chápanie tohto logického problému a ukazuje, ako sa možno vyhnúť priamemu logickému protirečeniu. (s. 82 – 95) Vo svojich odpovediach sa inšpiruje obhajobou na základe slobodnej vôle človeka (A. Plantinga – teodícea postupného formovania duše; J. Hick – obhajoba na základe najlepšieho z možných svetov; J. Steinberg a R. M. Adams). (s. 95 – 140)

V tretej časti celá problematika vrcholí v takzvanom evidenciálnom probléme zla, pri ktorom sa vyhodnocuje *pravdepodobnosť* toho, či svet mohol byť stvorený dobrým a dokonalým Stvoriteľom aj napriek tomu, že v ňom existuje také veľké množstvo zla. Dôležitá je téza, že Boh mohol aspoň časť existujúceho zla odstrániť, pretože je zjavné, že toto zlo neslúži na nijaké dobro. Autorka šikovne pomocou rôznych epistemologických kritérií (ako je Bayesova teoréma) odpovedá na námietky W. Rowa, D. Huma a P. Drappera. Táto časť je náročnejšia, pretože niektorí autori pod vplyvom kritiky prehľadili svoje argumenty a autorka sa pokúša vyrovnať sa aj s týmito prepracovanejší-

- 1 Na Slovensku vyšli kratšie filozofické príspevky o celkovom probléme zla: DÉMUTH, A.: Racionalistické dôsledky teodícey v novovekej filozofii. In: KIŠŠ, Igor, a i.: *Božia prozreteľnosť a zlo vo svete : Problém teodícey*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Evanjelická bohoslovecká fakulta, 2011, s. 193–198; FULA, M.: Nedostatočnosť racionálneho riešenia problému zla. In: KIŠŠ, I, a i.: *Božia prozreteľnosť a zlo vo svete*, s. 219–228; LETZ, Ján: Chápanie zla u Teilharda de Chardin. In: *Teologický časopis*, roč. 3, 2005, č. 1; SPIŠIAKOVÁ, M.: Utrpenie nevinných ako hlavná námietka proti Božej добрôte a spravodlivosti v diele F. M. Dostojevského Bratia Karamazovci. In: *Fides*, 15/2008. Bratislava : Teologická fakulta TU, 2008, s. 85–92; ROJKA, L.: Ľudská nevedomosť a problém zla. In: *Studia Aloisiana : Ročenka Teologickej fakulty TU 2006*. Trnava : Dobrá kniha, 2007, s. 177–183.
- 2 O probléme morálneho zla: SPIŠIAKOVÁ, M.: Sloboda ako základ obhajoby proti argumentom zo zla. In: GAVENDOVÁ, O. (ed.): *Variácie na tému sloboda : Filozofické reflexie*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2012, s. 57–84; GAVENDOVÁ, O.: Dobro v etike Josepha de Finance. In: *Studia Aloisiana*, roč. 2, 2011, č. 2, s. 5–18; GAVENDOVÁ, O.: *Základy všeobecnej etiky*. Univerzita Komenského : Bratislava, 2009, kap. „Vôľa a slobodné rozhodovanie“, s. 22–25; GAVENDOVÁ, O.: *L'uomo, come essere morale, nella filosofia di M. F. Sciaccia*. Bratislava, 2001, s. 101–140.

mi argumentmi. Porovnávanie a vyhodnocovanie pravdepodobností rôznych hypotéz si vyžadujú väčšiu pozornosť čitateľa. Autorka evidenciálne argumenty zo zla prehľbuje, kriticky prehodnocuje a na základe tejto kritiky odvádza svoje vlastné riešenie. (s. 197 – 201) Na záver tretej časti autorka pridáva širšie súvislosti a krátko poukazuje, ako riešenie, ktoré ona navrhuje, vhodne zapadá aj do súčasných prírodovedeckých a filozofických teórií o vzniku a vývoji vesmíru a do vysvetlenia možného Božieho konania vo svete. (s. 202 – 220)

Na záver je dobré v súvislosti s monografiou M. Spišiakovej zdôrazniť, že v kresťanskom teizme je možné pripustiť, že definitívne riešenie problému zla na úrovni prirodzeného rozumu (systematickej filozofie) nemusí existovať. Preto ak by sa uvedené odpovede niekomu nezdali byť dostatočne uspokojivé, ak by mal niekto dojem, že nie sú dostatočne definitívnym riešením problému zla, v každom prípade možno povedať, že v monografii ide o intelektuálne sofistikované, čestné a dostatočne zmysluplné riešenie, aby poukázalo na rozumnosť viery v Boha a pritom nechalo priestor aj pre iné riešenia problému zla, ktoré by mohli byť odvodené napríklad z iných filozofických východísk, prípadne aj zo zjavenia. Filozofická teodícea, ako je rozpracovaná v tejto knihe, necháva priestor pre dedičný hriech, aj pre výkupnú hodnotu utrpenia Ježiša Krista, o ktorých hovoria kresťanskí teológovia.

doc. Ing. Ľuboš Rojka SJ, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava